

Examensarbete i fördjupningsämnet fritidspedagogik
15 högskolepoäng, grundnivå

**Fritidspedagogers syn på lek och lärande
på fritidshemmet**

Teachers' view of play and learning at the after-school center

Rahaf Alkhayat

Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i
fritidshem, 180hp
Datum för slutseminarium (2024-05-28)

Examinator: Dorota Lembrér
Handledare: Despina Tzimoula

Förord

Först vill jag börja med att beskriva mitt nöje över detta arbete. Trots motgångar och svårigheter jag har fått bemöta har jag ändå lyckats ta mig till arbetets slut och komma fram till slutsatser som svarar på arbetets syfte. Det hade jag nog inte kunnat lyckas med om jag inte hade fått den stöd som behövdes av min fantastiska handledare eller av de fritidspedagoger som jag har intervjuat som omtänksamt ställde upp. Tack till alla som har bidragit, och hoppas att du som läsare tycker om detta arbete!

Abstrakt

Denna kvalitativa studies syfte är att undersöka fritidspedagogers syn på lekens betydelse för barnens lärande. Knutsdotter (2017) resonerar kring vikten av barnens engagemang i lekarna och hur det kan bestämma hur många barnen lär sig under lekarna. Falkner och Ludvigsson (2016) förklarar att olika lekar ger barnen olika kunskaper. Med detta sagt menar både Knutsdotter och Falkner och Ludvigsson (2016) att lek är grunden i barnens inläring och att fritidspedagoger bör säga till att utforma barnens lek på bästa möjliga sätt. Därefter finns forskning som visar att brister i fritidshemmet, i form av okunniga personal eller för små lokaler, leder till begränsningar i barnens lekar som minskar barnens skapande.

Studien resultat bygger på semistrukturerade intervjuer med fritidspedagoger på två olika fritidshem, och empirin analyseras utifrån det fenomenologiska perspektivet. Fritidspedagogerna menar att lek är en viktig inlärningsmetod för barnen som ligger till grund för hela fritidshemmets verksamhet. Fritidspedagogerna förklarar hur de, trots brister i sin verksamhet, har kunnat stimulera barnens lärande genom att hitta andra sätt för att kompensera olika brister. Vidare resonerar fritidspedagogerna hur viktigt det är att barnens önskemål utformar planeringen samt att barnen får tillgång till så mycket redskap och material som det går. Avslutningsvis betonar fritidspedagogerna vikten av att barn engageras i lekarna så mycket som möjligt och att lek främjar barnens lärande och ska därför prioriteras, oberoende av hur mycket ett fritidshem har tillgängligt.

Nyckelord: Lek, lärande, fritidspedagog, fenomenologi

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
2. Syfte och frågeställning	8
3. Tidigare forskning.....	9
3.1 Lekens innebörd och påverkan	9
3.2 Fritidspedagogernas roll i leken	10
3.3 Brister i fritidshemmets verksamhet	12
3.4 Sammanfattning av tidigare forskning	13
4. Teori.....	14
4.1 Fenomenologi	14
4.2 Typifiering	15
5. Metod	16
5.1 Kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer.....	16
5.2 Strategiskt urval	17
5.3 Genomförande och validitet	17
5.4 Analysmetod och databearbetning.....	18
5.5 Etiska övervägande	19
6. Resultat och analys.....	21
6.1 Länk mellan lek och lärande	21
6.2 Hur lek integreras i lärandet.....	22
6.3 Planering av leken	23
6.4 Innebörden av fri lek	25
6.5 Fritidspedagogernas roll i leken	26
6.6 Brister i verksamheten	28
6.7 Sammanfattning.....	29
7. Diskussion.....	31
7.1 Resultatdiskussion	31

7.2 Metoddiskussion	33
7.3 Yrkesrelevans	34
7.4 Förslag på fortsatt forskning.....	35
Referenslista	36
Bilaga 1	38

1. Inledning

Barn och deras inläring har varit populära forskningsområden den senaste tiden. Många studier fokuserar på barnens inlärningsförmåga och vad det bästa sättet för inmatning av information är utifrån ett pedagogiskt perspektiv. Inläringen via lek har blivit ett fokusområde den senaste tiden då leken ses som en naturlig och utvecklande väg för lärandet för elever eftersom den ger elever möjlighet att engagera sig (Holmberg & Kane, 2020, s.107). Lek är det lärande som oftast sker just på fritidshemmet och som inte är relaterat till den mer formella formen av lärande som sker under skoldagen. Holmberg och Kane (2020, s.107) betonar att pedagogerna själva bedömer leken som ett sätt att utveckla elevernas kunskaper då leken kan innefatta många olika lärandemiljöer. Vikten av lek i fritidshemmet kan även iaktas i läroplanen för grundskola, förskola och fritidshem 2022 där det står:

Undervisningen syftar till att främja elevernas fantasi och förmåga att lära tillsammans med andra genom lek, rörelse och skapande genom estetiska uttrycksformer samt med utforskande och praktiska arbetssätt. I undervisningen ska eleverna genom leken ges möjlighet att bearbeta intryck, pröva sin identitet, utveckla kreativitet samt sin förmåga att samarbeta och kommunicera (Lgr22, s. 25).

Leken en grundläggande utgångspunkt för fritidshemmet, vilket gör det viktigt att fritidspedagoger på fritidshem integrerar lek i undervisningen. Samtidigt har en granskning från Skolinspektionen (2010) visat att det ofta sker en ostrukturerad planering av fritidshemmets verksamhet.

Granskningen visar att den verksamhet som erbjuds på många fritidshem alltför ofta är ostrukturerad och dåligt planerad samt saknar en medveten pedagogisk avsikt att stödja barnens utveckling i ett eller annat avseende (Skolinspektionen, 2010, s. 18)

Detta innebär att det kan inträffa att pedagoger och lärare på fritidshem erbjuder aktiviteter där en strukturerad planering med tydliga mål saknas. I stället väljer lärare på fritidshem aktiviteter

som är mer rutinmässiga. Vidare fortsätter Skolinspektionen (2010) att det beror bland annat på att det framkommer en del av personalen som jobbar på fritidshemmet som inte har kännedom om fritidshemmets uppdrag, som innebär att främja barnens lärande bland annat via lek, samt att vissa är helt okunniga om fritidshemmets pedagogiska arbete (Skolinspektionen, 2010 s. 7).

Falkner och Ludvigsson (2012) beskriver hur det även framkommer andra brister på fritidshemmets verksamhet i form av exempelvis för låg personaltäthet. Dessa brister tillsammans drabbar barnen negativt då det kan leda till att barnens lärande på fritidshemmet begränsas och inte når sin fulla potential (Falkner & Ludvigsson, 2012).

Utifrån detta anses det att det är viktigt att undersöka fritidspedagogernas egen uppfattning om kopplingen mellan lek och lärande samt hur eventuella brister i fritidshemmets verksamhet påverkar barnens lärande.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med examensarbetet är att undersöka fritidspedagogernas syn på lekens betydelse för barnens lärande. Studien ska svara på följande frågeställningar:

- Hur uppfattar fritidspedagoger lekens betydelse för barnens lärande?
- Vilken påverkan har eventuella brister i fritidshemmets verksamhet på barnens lek och lärande?

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning angående vikten av lek för barnens lärande.

Avsnittet inleds med en beskrivning av lekens effekter på barnens lärande och därefter fritidspedagogernas roll i leken. Med hjälp av denna forskning byggs en förståelse kring lekens innebörd för barnens lärande, samt hur en fritidspedagog kan planera leken på ett bra sätt som gynnar barnens lärande och begränsar leken så lite som möjligt. Till sist presenteras forskning om brister i fritidshemmet som ger förståelse kring hur bra utrustade dagens fritidshem faktiskt är för att kunna uppfylla styrdokumentens mål och hur det påverkar barnens lärande.

3.1 Lekens innebörd och påverkan

Knutsdotter (2017) beskriver lek som en viktig aspekt inom barnens lärande. Genom lek integrerar barnen sig tillsammans och delar då med sig sin kunskap. Lek är skapandets underlag där barnet kan överdriva, dramatisera och förvandla allt möjligt. Knutsdotter (2017, s. 229) förklarar att ett barn under lek får en ökad självkänsla då lek ger barnet möjligheten att göra sådant som barnet inte hade kunnat göra i andra sammanhang. Med hjälp av lek utvecklar barnet sina kunskaper och därför är lek centralt i ett barns lärande (Knutsdotter, 2017, s. 229).

Internationell forskning om lekens effekter på barnens lärande finns och ligger bakom många länders skolsystem.

Among the many activities that Out of School Hours Care (OSHC) provides for children is the opportunity to practice and extend their media competency through media play. This is not a claim that all play is educational or that we can easily identify and isolate specific learning outcomes from play. Rather, the point is that individuals sometimes learn, or extend their knowledge, through recreational activity and play (Vered, 2008, s. 93)

Författaren riktar sitt fokus på användandet av media i barnens lek. Vered (2008) betonar att det inte kan påstås att all lek är lärande eller att man kan specifikt peka ut vad barnet lär sig av en viss lek. Egentligen kan det endast påstås att individer *ibland* lär sig eller utökar sin lärdom

genom lek. Vidare fortsätter Vered (2008, s. 93) att då lek är grundläggande för ett barns lärande framkommer det ofta att lek ses som arbete för barn. Det lägger en onödig och enorm börda på lek då barnen förväntas leka och vara produktiva i lekarna. I stället ska barnens lek ses som en möjlighet för barnet att lära sig, och de får vara improduktiva ibland (Vered, 2008, s. 93).

Falkner och Ludvigsson (2016) förklarar att olika lekar ger barnen olika kunskaper. I bygglek med klossar får barnen utmana sig själva och kompisarna genom att försöka bygga så högt som möjligt, medan de i spel lär sig att planera spelet och tolka reglerna (Falkner & Ludvigsson, 2016, s. 28). Detta understryker att lek och lärande hör ihop men på olika sätt beroende på vilka lekar det gäller. Vidare betonar Falkner och Ludvigsson (2016) vikten av att barnen får ett urval på aktiviteter att välja mellan då barnen utvecklar den kunskap som de erbjuds. Barnen ska få aktiviteter att välja mellan, såsom bakning, idrott och pyssel, och få friutrymmet att själva välja huruvida de ska delta samt på vilket sätt (Falkner & Ludvigsson, 2016, s. 28).

3.2 Fritidspedagogernas roll i leken

Holmberg och Kane (2020) talar om "den möjliga leken" och förklarar att lek på fritidshemmet innebär utvecklingen av de kunskaper och förmågor hos barnen som bidrar till en ökad måluppfyllelse. Holmberg och Kane (2020, s.107) fortsätter med att beskriva att personalen på fritidshem bör planera lek som en del av undervisningen samtidigt som de bör stötta eleverna när eleverna själva initierar lek. Detta kopplar Holmberg och Kane (2020) till "I fritidshemmet behöver det finnas utrymme både för elevernas egeninitierade lek och för lek som planeras i undervisningen...När eleverna leker på eget initiativ kan de behöva stöd på olika sätt..." (Skolverket, 2016, s. 11). Med andra ord uppmanas eleverna till fri lek som närvarande personal övervakar och sätter tydliga gränser på. Den fria lekens plats, syfte och material begränsas alltså av personalens regleringar. Därför är det viktigt att personalen på fritidshemmet förstår barnens lekar så att de kan jämföra dessa med vad som kan anses vara riskabelt eller olämpligt och i så fall föreslå ändringar på lekarna (Holmberg & Kane, 2020, s. 107).

Därefter beskriver Knutsdotter (2017, s.73) hur fritidspedagoger kan, i stället för att utöva makt och kontroll på avstånd, utöva det pedagogiskt genom att vara med i leken. Barnens uppfattning

av att de kontrolleras minskar, och i stället blir det uppfattat som att de vuxna är med och har kul samtidigt som de reviderar leken på ett sätt som inte stör leken lika mycket. Med andra ord ersätts makt och kontroll mot deltagande. Pedagogerna planerar leken i förhållande till barnens idéer och initiativ, vilket får barnen att känna sig friare. Knutsdotter (2017) nämner att de vuxnas förhållningssätt ändrades genom att de gick in i barnens lek utrymmen och deltog alternativt satt nära barnen och visade intresse. Barnen hålls engagerade samtidigt som lärarna får utöva den kontroll som behövs (Knutsdotter, 2017, s. 73).

När det kommer till planeringen av lekarna förklarar Knutsdotter (2017) hur lärarna kan, i stället för att planera aktiviteter i förväg där det inte tas så mycket hänsyn till vad barnen anser är roligt och engagerande, utgå från barnens förslag och sedan utveckla dem. Det gäller alltså att använda feedback i stället för planering och att planeringen sker i efterhand, när feedbacken har analyserats. Barnen får göra det de föreslår att de vill göra och lärarna försöker leta efter brister som kan fyllas på när lärarna väl genomför planeringen. Barnen är där för att få leva och därför styrs arbetet av barnens reaktioner och inte av tanken att barnen ska leva upp till pedagogernas förhoppningar vid planering av uttänkta aktiviteter (Knutsdotter, 2017, s. 186). Barnens lek och intressen är enligt den fria lekens pedagogik det som är planeringen.

Pedagogen gav förutsättningar, stöd och hjälp med material. Den fria leken bygger på barnens initiativ. Barnen vänjer sig vid att roa sig för egen maskin, blir påhittiga och aktiva. De pedagogiska aktiviteter personalen vill genomföra planeras så att de inte avbryter någon påbörjad lek (Knutsdotter, 2017, s. 189)

Författaren beskriver vad det innebär att utgå från barnen. I Fritidshemmets verksamhet ska utgå från barnens perspektiv där barnens egen planering väger betydligt mer än planerade aktiviteter i kalendern som avbryter barnens egen lek och utvärderas genom att kontrollera att det uttänkta har genomförts (Knutsdotter, 2017). Vidare resonerar Knutsdotter (2017) att relationen mellan barnen och de vuxna blir varmare och djupare när de vuxna släpper sin hierarkiska roll och i stället låter sig bli påverkade av barnen och deras idéer. Det stämmer att de vuxna är äldst, men det betyder inte att de vuxnas synpunkter väger mer. Genom att byta ut hierarkin mot ömsesidighet skapas en mer inkluderande lek miljö där såväl gamla som unga barn får vara med

och leka. När hierarkin ersätts mot ömsesidighet skapas en konfliktfri atmosfär (Knutsdotter, 2017, s. 189).

Knutsdotter (2017) menar att barnens lek inte är förstörande och därför bör onödiga restriktioner inte äga rum. Barnens lek kan ibland innebära besvär för personalen i form av extra städning efter avslutad lek och det kan även innebära användning av sådant som inte anses lämpligt såsom krukväxter. Men allt detta spelar ingen roll så länge barnens lärande främjas. Barnen får följa sitt eget initiativ och lärarna får släppa sin fördom att barnens lek är destruktiv och då skapas en tillåtande atmosfär (Knutsdotter, 2017, s. 190). Lek kan hindras av vissa regler såsom ett begränsat antal personer i vissa rum, en viss tid för barnen att gå in och ut samt att vissa saker hör till bestämda rum (Knutsdotter, 2017).

Fasta, rigida rutiner och många planerade aktiviteter kan bli helt lekförstörande. Ordning och renlighet kan vara hinder. Många har kaosångest och vågar inte låta barnen stöka till eller smutsa ner sig av rädsla för vad föräldrarna ska säga (Knutsdotter, 2017, s. 190).

Knutsdotter (2017) menar att barnen borde få smutsa ner så mycket de vill så länge detta ger utrymme åt deras lekar. När barnen inte onödigt begränsas lär de sig att vara koncentrerade och engagerade även i vilda lekar, vilket leder till en större kognitiv utveckling (Knutsdotter, 2017, s. 190).

3.3 Brister i fritidshemmets verksamhet

Falkners och Ludvigssons (2012) studie visar att det finns stora brister i fritidshemmets verksamhet. Falkner och Ludvigsson (2012) beskriver att det på många fritidshem finns ett stort antal barn och låg personaltäthet, vilket gör det svårt för verksamheten att leva upp till sin fulla potential. För stora barngrupper leder till nedsatt förmåga hos fritidspedagogerna att stötta varje barn, vilket minskar verksamhetens effekt på barnens lärande (Falkner & Ludvigsson, 2012). Författarna beskriver även att många personal på fritidshemmen saknar pedagogisk utbildning och att det gör att eleverna inte erbjuds en tillräckligt meningsfull och utvecklande verksamhet. Falkner och Ludvigsson (2012) argumenterar för att fritidshemmens små och ej fullt utrustade

lokaler ger mindre utrymme för barnens lek och ro, vilket därav stör barnens lekar och minskar deras skapande. Till sist nämns hur viktigt det är att personalen på fritidshemmen har kunskap om fritidshemmets pedagogiska uppdrag för att kunna föra samtal kring verksamhetens utveckling, detta för att erbjuda eleverna en så utvecklande miljö i fritidshemmet som möjligt. Dessa faktorer leder till att fritidshemmets verksamhet förlorar möjligheten att nå sin fulla potential, vilket påverkar barnen och deras inläring negativt (Falkner & Ludvigsson, 2012).

3.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Detta kapitel om tidigare forskning betonar hur viktig lek är på fritidshemmet. Både Knutsdotter (2017) och Holmberg och Kane (2020) beskriver hur lek är grundläggande för barnens lärande. Dessa författare beskriver även vikten av att säkerställa att personalen på fritidshem har kunskap om pedagogiken bakom det som sker. Personalen ska veta att de bör ge barnen möjlighet att välja mellan olika aktiviteter, kunna reglera fri lek på passande sätt samt förstå innebörden av lekens effekter på barnen. Knutsdotter (2017) förklarar hur fritidspedagogerna kan genom att de deltar i barnens lekar, tar hänsyn till barnens perspektiv samt försöker sätta så få regleringar kring leken som möjligt bidra till engagerade barn. Vered (2008) förklarar hur viktigt det är att inte se på lek som arbete för barn som alltid ska vara produktivt. Därefter kommer Skolinspektionens (2010) granskning som visar att det råder ostrukturerad verksamhet i många fritidshem, som Falkner och Ludvigsson (2012) därefter utvecklar genom att beskriva vikten av utbildad personal i fritidshemmets verksamhet tillsammans med stora och utrustade lokaler samt små barngrupper och hög personaltäthet för barnens inläring. Falkner och Ludvigssons (2012) forskning är gjord år 2012 och det är inte säkert att den gäller idag. Det är även intresseväckande att se hur fritidspedagoger själva uppfattar effekten av fritidshemmets brister på barnens inläring i den verksamhet de bedriver.

4. Teori

I detta avsnitt beskrivs vad det fenomenologiska perspektivet innebär. Avsnittet inleds med en beskrivning av fenomenologi och fenomen och därefter typifiering som är central begrepp i det fenomenologiska perspektivet. Genom att förstå dessa begrepp skapas en djupare uppfattning av studiens resultat och diskussion.

4.1 Fenomenologi

Fenomenologi handlar om att studera människors subjektiva erfarenheter och hur de uppfattar världen omkring sig. Fokuset ligger på att förstå verkligheten som den upplevs av en individ, vilket gör fenomenologi till en bra teori att utgå från när det kommer till empiriska studier (Szklaarskis, 2019). Kvale och Brinkmann (2009) beskriver att den fenomenologiska metoden fokuserar på att beskriva ett fenomen snarare än att analysera och menar att objektivitet är väsentlig i detta perspektiv. Szklaarskis (2019) förklarar att fenomenologi är en strategi med förståelseinriktning som innebär att med hjälp av kontextuella tolkningar förstå den subjektiva uppfattningen av ett fenomen hos en individ. Fenomenet kan vara allmänna intressen såsom hur individer upplever stress i vardagen, men även specifika intressen såsom hur individer upplever mobbning. Denna studies specifika fenomen är lekens betydelse för barnens lärande samt effekten av brister i fritidshemmet på barnens lärande, vilket undersöks med den kvalitativa metoden intervju. Szklaarskis (2019) menar att intervjuer är en lämplig datainsamlingsmetod då det möjliggör en förståelse av upplevelser hos individer.

Högström (2017) förklarar hur fenomenologi har sin utgångspunkt i individens subjektiva upplevelse av verkligheten och att det därmed ska bortses från hur "sann" denna upplevelse är utifrån ett objektiva förhållningssätt. Före detta teorier och kunskap ska läggas undan och fokuset ska endast ligga på individens egen upplevelse. Vidare skriver Högström (2017) att alla tolkningar av världen har tidigare erfarenheter som bas där dessa kan vara en individs egna erfarenheter, men även inlärd erfarenheter av andra såsom föräldrar. Dessa förhandskunskaper formar sedan vår värld och hur vi upplever den (Högström, 2017). Detta innebär att det fenomenologiska perspektivet möjliggör att skapa en djup förståelse av fritidspedagogernas

subjektiva uppfattning och upplevelse av fenomenen lekens betydelse för barnens lärande i fritidshemmet.

4.2 Typifiering

Högström (2017) förklarar att människor skaffar sig generaliserade uppfattningar om olika fenomen som anses ha gemensamma drag. Alltså består omvärlden inte av utspridda objekt, utan av ordnade typer som är mer eller mindre detaljerade. Dessa typer grundas av individens intressen och erfarenheter i världen. Typifiering kan användas för att skapa en subjektiv mening kring olika fenomen (Högström, 2017). Med hjälp av kännedom om typifiering kan det identifieras återkommande mönster i hur fritidspedagogerna konstruerar sin uppfattning kring lekens betydelse och bristerna i fritidshemmet.

Det fenomenologiska perspektivet beskrivs av Szklarskis (2019) som en strategi att förstå individers subjektiva uppfattningar om olika fenomen. Högström (2017) nämner att fokus ligger endast på individens uppfattning och inte på före detta objektiva kunskaper och teorier. Fenomenologi utgår från att förstå individers egna uppfattningar, vilket gör att den passar bra till denna studie som ska undersöka fritidspedagogernas subjektiva upplevelse av lekens betydelse på barnens lärande och eventuell påverkan av brister i fritidshemmet. Typifiering, som förklaras av Högström (2017), innebär att en individ delar in objekt och fenomen med gemensamma drag i typer utifrån intresse och tidigare erfarenhet. Med hjälp av typifiering kan återkommande mönster i fritidspedagogernas uppfattning identifieras och förklaras.

5. Metod

I detta avsnitt beskrivs vad en kvalitativ studie är samt studiens forskningsetik och tillförlitlighet. Därefter följer en diskussion kring studiens urval, analysmetod samt genomförande. Till sist beskrivs det hur det tas hänsyn till God Forskningssed.

5.1 Kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer

Denna studie är en kvalitativ studie där information samlas in genom intervjuer. Kvalitativ forskning bygger på intervjuer samt observationer och analys av framtagen information (Ahrne & Svensson 2023, s. 8–15). Ahrne och Svensson (2023) beskriver den kvalitativa metoden som en metod som möjliggör insamling av olika kunskaper, känslor, tankar och tolkningar. Alvehus förklarar (2019, s. 20) att “Kvalitativ metod intresserar sig för meningar, eller innebörder, snarare än för statistiskt verifierbara samband”. Jag vill undersöka hur fritidspedagoger ser på sambandet mellan lek och lärande, samt hur de uppfattar och hanterar eventuella brister i verksamheten. Med andra ord använder jag tolkande forskning där fokuset är riktat mot att få en mångsidig bild av fritidslärarnas uppfattning av lek och lärande, vilket gör det lämpligt att genomföra intervjuer.

I denna studie genomförs semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerade intervjuer innebär att intervjuaren följer ett planerat format med öppna frågor som kan komma att efterföljas av följdfrågor beroende på intervjupersonernas svar (Alvehus, 2019, s. 86). Det betyder att intervjun är delvis strukturerad där intervjuaren får utrymme att ställa frågor som dyker upp i stunden. Fördelen med semistrukturerade intervjuer är att det gör det möjligt att följa en viss struktur och samtidigt ge intervjupersonerna friheten att utveckla sina tankar, vilket gör det lättare att förstå de subjektiva uppfattningarna hos fritidspedagogerna om lek och lärande (Alvehus, 2019, s.87). Jag efterfrågar en förståelse av fritidspedagogernas uppfattning kring lek, lärande och brister och därför är semistrukturerade intervjuer lämpliga att använda i denna studie.

5.2 Strategiskt urval

I denna studie väljs intervjupersoner strategiskt. Det strategiska urvalet innebär att det väljs ut personer att intervjua som innehar de specifika egenskaper som krävs för undersökningsfrågorna (Alvehus, 2019, s. 71). Alvehus (2019) menar att ett strategiskt urval innebär att undersökningsfrågorna utformar urvalet och gör den specifik. Jag väljer att intervjua de fritidspedagoger som har arbetat längst på fritidshemmet för att säkerställa att de har tillräckligt mycket erfarenhet av arbete med barn för att kunna besvara mina frågeställningar. Det blir svårare för en fritidspedagog som nyligen har börjat arbeta på fritidshemmet att ge långa svar på hur brister i fritidshemmets verksamhet påverkar barnens lek och lärande, vilket gör det mer lämpligt att välja fritidspedagoger som har arbetat länge på fritidshemmet.

Jag väljer att jämföra två fritidshem med olika förutsättningar för att undersöka hur variationer i resurser kan påverka fritidspedagogernas arbete med lek och lärande. Jag väljer ett fritidshem i en mindre stad med ca 80 elever och ett fritidshem i en större stad med ca 200 elever.

Fritidshemmet i den större staden har egna lokaler, riktar sig till F-6 och är indelad i grupperna F-2, 3–4 och 5–6 med anpassade lekar för varje grupp och ibland gemensamma lekar.

Fritidshemmet har god tillgång till många olika aktiviteter och verktyg. Fritidshemmet i den mindre staden tillhör två olika skolor och har inga egna lokaler, utan använder skolornas lokaler.

Den riktar sig till F-6 och är inte indelad i några specifika grupper. Fritidshemmet har begränsad tillgång till aktiviteter utomhus men god tillgång till verktyg inne i lokalerna. De olika bristerna som framkommer i de utvalda fritidshemmen ger möjligheten att undersöka hur dessa brister påverkar fritidspedagogernas syn på lek och lärande.

5.3 Genomförande och validitet

Först fylldes en samtyckesblankett i med information om min studie och den intervjun jag ville göra. Därefter skickade jag samtyckesblanketten till olika fritidshem nära mig som uppfyllde mina krav vad gäller plats och storlek. Jag förklarade att jag ville intervjua två utbildade och erfarna fritidspedagoger om deras uppfattning av lek och lärande och hur de planerar lek i undervisningen. Efter att jag hade hittat två fritidshem med två fritidspedagoger i respektive

fritidshem som var villiga att bli intervjuade bestämdes tid för intervju på plats. Intervjun genomfördes ostört i ett konferensrum på fritidshemmet. Intervjuerna tog ungefär 40 minuter var och bestod huvudsakligen av 7 öppna och förutbestämda frågor, men följdfrågor som inte var förplanerade ställdes för att möjliggöra en djupare förståelse av fritidspedagogernas uppfattning (Bilaga 1). Jag använde en diktafon för att spela in samtalet, på så sätt slapp jag att anteckna medan de pratade, vilket kunde ha skapat en nervös stämning. Genom att ha spelat in samtalet var stämningen mindre nervös samtidigt som inga detaljer missades, vilket är viktigt för validiteten och för att behålla den röda tråden i intervjuerna. Under intervjun antecknade jag frågor som jag kom på och kärnmeningar som intervjupersonerna sade som var centrala så att det blir lättare för mig att hänga med och behålla den röda tråden. Efter analysen av det inspelade materialet raderades det inspelade materialet och diktafonen lämnades tillbaka till universitetet.

Ejvegård (2009, s.81) skriver ”Med validitet avses att man som forskare verkligen mäter det som man avser att mäta”. Syftet med examensarbetet är att undersöka fritidspedagogernas syn på lekens betydelse för barnens lärande samt hur brister påverkar barnens lärande. Genom att ha haft intervjuer med legitimerade fritidspedagoger där fritidspedagogerna svarade på studiens frågeställningar har jag fått varierade svar av de fritidspedagoger jag har intervjuat, vilket gav en större bild av fritidspedagogernas uppfattning kring lekens betydelse och hur lärandet påverkas av brister i verksamheten. Jag har även transkriberat intervjuerna ordagrant, vilket bidrar till att minska risken för att mina personliga tolkningar påverkar resultatet. Dessutom har valet av det fenomenologiska perspektivet som en analysmetod möjliggjort en djup förståelse av fritidspedagogernas uppfattning. Studien anses ha uppnått sitt syfte och är tillförlitlig.

5.4 Analysmetod och databearbetning

Den fenomenologiska analysmetoden valdes eftersom den fokuserar på att förstå hur individer upplever och tolkar sina erfarenheter. Eftersom jag är intresserad av fritidspedagogernas subjektiva upplevelser av lek och lärande passar denna metod. Szklarskis (2019) beskriver att analysprocessen i fenomenologiska studier innefattar fem huvudsakliga steg vilka är bestämning av helhetsbetydelsen, avgränsning av meningsbärande enheter, transformering av vardagliga beskrivningar, framställning av fenomenets situerade struktur samt till sist framställning av

fenomenets generella struktur. Helhetsbetydelsen innebär en översiktlig läsning av den insamlade empirin för att bedöma om empirin är användbar (Szklarskis, 2019). Jag lyssnade på det inspelade materialet och transkriberade. Enligt Alvehus (2019, s. 89) är transkriptionen ett tolkningssteg där transkriberaren tolkar ljudmaterialet och väljer ut det som är mest relevant. För att undvika tolkning transkriberade jag allting som sades ordagrant På så sätt gjordes inga tolkningar av det empiriska materialet. Efter det skrevs texten ut och lästes igenom.

Avgränsning av meningsbärande enheter innebär att läsa texten noggrant och sedan bryta ner den till mindre delar för att på så sätt identifiera meningsbärande enheter. Enheterna visar nya aspekter av fenomenet (Szklarskis, 2019). Det empiriska materialet analyserades för att besvara studiens syfte. Sedan delades texten upp i relevanta meningar och fraser som därefter numrerades. Dessa fraser kunde vara meningar som innehöll beskrivningar av fenomenet lekens betydelse på barnens lärande såsom ”Lek är bra då det främjar barnets lärande”. Steg tre, som är transformering av vardagliga beskrivningar, innebär att reflektera över varje enhet för att förstå dess meningsinnehåll och därefter skriva en kontextuell tolkning där metaforer tolkades så korrekt som möjligt och vardagliga beskrivningar ersattes med kortare formuleringar. I det fjärde steget, framställning av fenomenets situerade struktur, komprimeras texten genom att foga samman de enheter som relaterar till varandra till en beskrivning och genom att eliminera eventuella upprepningar och irrelevanta kommentarer (Szklarskis, 2019). I det sista steget, som är framställning av fenomenets generella struktur, sker en noggrann genomgång av beskrivningarna för att identifiera centrala teman (Szklarskis, 2019). Beskrivningarna genomlästes noggrant och centrala teman identifierades. Exempel på centrala teman i de beskrivningar som togs fram är ”barnens engagemang” och ”kompetenta fritidspedagoger”.

5.5 Etiska övervägande

Vetenskapsrådet (2017) tar fram fyra huvudkrav som forskaren måste respektera och utgå från för att skydda individens integritet. Det första är informationskravet. Forskaren ska kommunicera syftet med de aktuella forskningsuppgifterna till de berörda parterna och för att säkerställa att deltagarna informeras fullständigt om syftet med studien och deras deltagande. Det andra är konfidentialitetskravet. Alla personuppgifter i en undersökning måste skyddas så att endast

behöriga har tillgång till dem och uppgifterna ska förvaras på ett säkert sätt. Det är viktigt att garantera att deltagarnas anonymitet och konfidentialitet upprätthålls. Det tredje är samtyckeskrauet. Deltagarna i en undersökning har rätt att fritt välja om de vill delta eller inte. Samtyckesblanketten upplyser tydligt att deltagare gör ett frivilligt val att delta och att de kan dra tillbaka sitt deltagande när de vill. Det fjärde och sista är nyttjandekrauet. Information som samlas in om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2017, s.40 - 41). Det ska ses till att eventuell skada eller obehag för deltagarna minimeras så långt som möjligt (Christoffersen & Johannessen, 2015 s. 48).

Med hänsyn till dessa krav har jag därför spelat in intervjuerna i en diktafon som jag fick av universitetet och inte på min privata telefon, detta för att säkerställa de intervjuades integritet. Inspelningen raderades bort vid återlämning av diktafonen och det som var kvar var alltså transkriptionen som användes i resultatdelen. Jag skickade även en samtyckesblankett för att ge deltagande möjlighet att själva bestämma om de vill delta eller inte.

Det är forskarens ansvar att respektera individens privatliv. Deltagarna bör kunna lita på att forskaren håller konfidentialitet och inte använder informationen på ett sätt som gör att deltagarnas identitet kan avslöjas (Christoffersen & Johannessen, 2015, s. 51). Det är därför jag har avstått från att ange namn, plats på fritidshem eller andra beskrivningar som kan riskera att det avslöjas vilka jag har intervjuat.

Det är forskarnas ansvar att säkerställa att deltagarna inte lider några skador till följd av undersökningen. Detta är särskilt viktigt inom medicinsk forskning, men principen är naturligtvis lika relevant inom samhällsvetenskaplig forskning (Christoffersen & Johannessen, 2015, s. 51). De frågor jag valde var inte särskilt känsliga och därför anser jag att ingen riskerar att lida skador till följd av undersökningen.

6. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras fritidspedagogers syn på lekens betydelse för barnens lärande i fritidshemmets verksamhet. Resultat av studien presenteras med stöd i fenomenologi och dess begrepp fenomen, centrala teman, typifiering och subjektiv uppfattning. Dessa begrepp används för att analysera hur fritidspedagogerna ser på leken och lekens påverkan på elevernas lärande. Dessutom redovisas de strategier som fritidspedagogerna använder för att främja lärande genom lek trots eventuella brister i verksamheten. Resultatet kommer att analyseras inom de lämpliga kategorierna *länk mellan lek och lärande, hur integreras lek i lärandet, planering av lek, innebörden av fri lek, fritidspedagogernas roll i leken* och till sist *brister i verksamheten*. Fritidspedagogerna på det större fritidshemmet heter Pedagog A och Pedagog B och fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet heter Pedagog C och Pedagog D.

6.1 Länk mellan lek och lärande

Fritidspedagogernas förståelse för sambandet mellan lek och lärande bygger på deras erfarenheter av att lek är ett kraftfullt verktyg. De har typifierat lek som ett sätt att utveckla både sociala och kognitiva förmågor hos barnen. Genom att planera in lek som en del av verksamheten förklarar fritidspedagogerna att det främjar barnens lärande. Fritidspedagogerna uttryckte ett stort intresse för fenomenet lek och lärande. Båda fritidspedagogerna på det större fritidshemmet höll med om att lek är det bästa sättet att främja barnens lärande och att det är viktigt att engagera barnen i leken så mycket som möjligt. De berättade att leken bygger på det som finns i verkligheten och att barnen får, via lek, bearbeta information och skaffa sig nya kunskaper.

Barn utvecklar olika förmågor under leken och därför är det viktigt att de får möjligheten att prova olika aktiviteter. Det sociala samspelet där barn får lösa olika koder och lära sig konflikthantering är något vi jobbar ständigt med (Pedagog B)

Båda fritidspedagogerna uttryckte att det är viktigt att inkludera lek på fritidshemmet. Detta tyder på en positiv syn på länken mellan lek och lärande hos båda fritidspedagogerna.

Samma uppfattning delade fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet. De berättade att lek och lärande hänger samman samt att det är väldigt viktigt att få barnen att delta i lekarna. Även här berättades att lek främjar barnens lärande.

Det är underskattat vad leken gör för barnen och deras lärande. Leken är väldigt viktig här på fritidshemmet och vi försöker att planera in så mycket som möjligt av det (Pedagog C).

Båda fritidspedagogerna förklarar att leken var viktig och att den främjar lärandet hos barnen. Med andra ord hade de en positiv inställning till lek och lärande.

Fritidspedagogernas subjektiva uppfattning kring fenomenet lekens betydelse på barnens kan förklaras med det fenomenologiska perspektivet. Baserat på tidigare erfarenhet har fritidspedagogerna typifierat lek med utveckling av olika förmågor samt med främjande av lärande och uttrycker därför att lek är viktigt för barnens lärande. Centrala teman för detta fenomen är ”barnens lärande främjas” och ”socialt samspel”.

6.2 Hur lek integreras i lärandet

Fritidspedagogernas sätt att integrera lek i lärandet reflekterar deras subjektiva uppfattning om lekens centrala roll i lärandet. De har typifierat lek som ett verktyg för att stimulera barnens engagemang, vilket i sin tur gynnar barnens lärande genom både strukturerade aktiviteter och spontana lekar. På det större fritidshemmet integrerades leken på en mängd olika sätt. Barnens inläring sker genom många olika aktiviteter där barnen får testa väldigt mycket nytt varje vecka. Fritidspedagogerna berättar att det varje vecka finns taekwondopass, handboll, aktiviteter i deras egen idrottshall samt äventyr i skogen. Äventyr i skogen innebär att fritidspedagoger och elever tillsammans går till närliggande skogar och hittar på olika aktiviteter, allt från insamling av stenar till kurragömma och att leta efter begravda kistor.

Fritidspedagogerna betonade vikten av en variation på lekarna och att barnen måste få prova på så mycket som möjligt så att alla får möjligheten att hitta något de gillar. Båda fritidspedagogerna uttryckte sin uppskattning av att planera in så många aktiviteter.

Fritidspedagogerna i det mindre fritidshemmet berättade många exempel på hur de integrerar lek i lärande. Leken integreras vid inläring av bland annat språk, natur och matematik och fritidspedagogerna uttryckte en positiv utveckling av barnens lärande när lek integrerades. De gav exempel på en lek som de brukar låta barnen leka, vilket är att barnen delas in i mindre grupper där varje barn får ett föremål som hen ska beskriva med ord till resten av gruppen utan att avslöja vad föremålet är. Resten av gruppen ska försöka gissa vad föremålet är.

Fritidspedagogerna beskriver att denna lek samt andra liknande lekar stärker barnens språk samtidigt och utvecklar barnens sociala utveckling då de får lära sig genom socialt samspel. Fritidspedagogerna är alltså kreativa och försöker att lära barnen via socialt samspel, vilket har visat positiva effekter på barnen. Fritidspedagogerna i det mindre fritidshemmet förhåller sig till aktiviteter som är möjliga att utföras i skolans lokaler.

Fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet har typifierat integrationen av lek i lärandet som en lösning på bristen på stora lokaler, vilket visar att den tidigare erfarenheten av bristen på stora lokaler har skapat en uppfattning att de måste vara kreativa när det kommer till planering av lek. Fritidspedagogerna på det större fritidshemmet har typifierat integrationen av lek som ett sätt att ställa barnen inför så mycket nytt som möjligt på grund av den tidigare erfarenheten att barnen engageras när de hittar en aktivitet de gillar. Alla fritidspedagoger delade den subjektiva uppfattningen att lek på fritidshemmet är ett verktyg för lärande och bör inkluderas i så stor utsträckning som möjligt.

6.3 Planering av leken

Fritidspedagogerna ser planeringen av lek som mer än en nödvändighet utifrån läroplanen; de ser det också som ett sätt att främja ett lärande som grundar sig i barnens intressen och önskemål. Fritidspedagogernas tidigare erfarenheter och typifiering av lekens betydelse gör att de ser planeringen som ett verktyg för att både strukturera lärande och ge barnen friheten att uttrycka sina egna behov och önskningar genom lek. Fritidspedagogerna på det större fritidshemmet

berättade att de oftast följer ett förplanerat schema, detta för att det ska gå så smidigt som möjligt. Barnen får komma in med idéer och förslag, men fritidspedagogerna upplever att det blir svårt att ställa in vissa aktiviteter för att några barn känner för att göra annat då det läggs ner mycket tid på planeringen av dessa aktiviteter.

Vi har ett visst upplägg av aktiviteter som vi försöker följa så mycket det går. Men när ett barn verkligen vill göra annat och det finns möjlighet till det har vi så kallade små grupprum som barnen kan använda sig av när de vill sitta lite ensamma och göra annat. Vi brukar lyssna efter barnens önskemål så gott det går och vår planering är baserad på deras önskemål (Pedagog A).

Fritidspedagogerna försöker inkludera barnens förslag i deras planering samtidigt som de erbjuder barnen utrymme att distansera sig vid behov i de små grupprummen som nämndes.

I det mindre fritidshemmet lades det ett stort fokus på barnen och deras önskemål.

Fritidspedagogerna berättade att det har hänt flera gånger att en planerad aktivitet ställts in då barnen har önskat att få leka med annat. Med andra ord sattes barnens önskemål före den förbestämda planeringen.

Ibland kan det hända att vi har en planerad aktivitet på gång och några barn kommer fram och berättar att de gärna vill hitta på annat...då kommer vi och barnen överens om något annat vi kan göra som inte ingår i planeringen men som vi ändå ser en mening i. Vi försöker alltid ha fritidstänket i huvudet och sätter oftast barnens önskemål före planeringen (Pedagog D).

Fritidspedagogernas planering av lek är baserad på förslag och önskemål. Båda fritidspedagogerna tyckte att barnens önskemål var minst lika viktiga som planeringen och att när det väl går bör barnens förslag sättas före den förbestämda planeringen. De menar att barnen lär sig mer när de leker lekar de faktiskt är intresserade av. Fritidspedagogerna nämner även att planeringen brukar utformas tillsammans med barnen i vanliga fall. En planering baserad på feedback ger barnen bättre förutsättningar för lek där de blir mer engagerade och lär sig mer, förklarar fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet. Denna uppfattning är ett resultat av

fritidspedagogernas tidigare erfarenhet. Fritidspedagogerna har typifierat planering av lek med förslag och önskemål då de har upplevt att barnen lär sig mest när de leker lekar de är intresserade av.

Det större fritidshemmet satte inte lika stor fokus på barnens önskemål då det inte alltid gick att ställa in planerade aktiviteter vid några barns protest. Men de erbjöd separata rum för barn som ville leka ensamma, vilket innebär att de försöker lyssna på barnens önskemål.

Fritidspedagogernas uppfattning är baserat på tidigare erfarenhet av svårigheten att ställa in förplanerade aktiviteter på grund av den stora barngruppen. De uttrycker en typifierad uppfattning om för stora barngrupper som en ständig och självklar utmaning på grund av sin tidigare erfarenhet av att ha försökt motarbeta svårigheten med den stora barngruppen länge. Däremot tog det mindre fritidshemmet stor hänsyn till barnens önskemål och satte dem nästan alltid före den förbestämda planeringen, vilket visar att fritidspedagogerna i det mindre fritidshemmet inte delade samma typifiering då de har mindre barngrupper. Fritidspedagogerna på båda fritidshemmen förklarade dock att planeringen bygger först och främst på barnens önskemål, alltså på feedback.

6.4 Innebörden av fri lek

Fenomenet fri lek är enligt fritidspedagogerna en grundläggande del av barns lärande, där barnen får möjligheten att utveckla sina sociala och kognitiva förmågor på ett sätt som inte alltid är möjligt i mer styrda aktiviteter. Genom sin erfarenhet har fritidspedagogerna typifierat fri lek som en stund för barnen att utveckla självständighet, kreativitet och samarbetsförmåga, vilket stärker deras lärande. Fritidspedagogerna i det större fritidshemmet beskrev fri lek som en stund på dagen där barnen är fria att göra vad de vill inom ramarna för vad som anses vara acceptabelt. Till exempel är spring inomhus förbjudet medan spring utomhus tillåts hur mycket de än vill. De flesta reglerna fanns för inomhusmiljön medan de var friare utomhus.

Vi vill till exempel inte att det blir så mycket kaos på fritidshemmet att städningen tar flera timmar eller att andra barn störs. Samtidigt vill vi främja barnens intressen och fantasi och därför brukar det mesta av fri lek ske utomhus där barnen får leka med hur mycket lera som helst till exempel (Pedagog A)

Båda fritidspedagogerna höll med om att fri lek är minst lika viktig som planerad lek. Fri lek innebär för dem lek som barnen får utforma nästan hur de vill och som främjar barnens lärande samt sociala och motoriska utveckling.

På det mindre fritidshemmet uttrycks många positiva åsikter vad gäller fri lek.

Fritidspedagogerna beskriver fri lek som en stund där barnen får utöva de aktiviteter de gillar att göra som mest, vilket främjar lärandet. Här finns också de flesta begränsningarna av fri lek inomhus där barnen till exempel inte får vistas i ytterkläder eller ta ut vissa material som endast får användas i vissa rum.

Vi tycker att det är jätteviktigt med fri lek då barnen ser glada ut under den stunden. Vi ser även hur de är villiga att lyssna och delta mer under den planerade leken när de har fått sin stund med fri lek. Problemet är att fri lek inte kan vara hur fri som helst, speciellt inte inomhus (Pedagog C).

Fritidspedagogerna betonar vikten av fri lek med så få begränsningar som möjligt och förklarar hur det påverkar barnens hälsa. Även de förklarar att den fria leken är friare utomhus än inomhus och att det därför oftast sker utomhus.

Fritidspedagogerna på det stora fritidshemmet har typifierat fri lek inomhus med kaos, vilket har lett till en uppfattning att det blir bäst att låta den fria leken ske utomhus. Fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet har typifierat fri lek inomhus med begränsningar, vilket har då fått dem att dela samma uppfattning som fritidspedagogerna på det stora fritidshemmet. Centrala teman som kan identifieras när det kommer till fri lek är ”begränsningar inomhus”, ”glädje”, ”social utveckling” samt ”lärande som främjas”.

6.5 Fritidspedagogernas roll i leken

Fritidspedagogerna har typifierat sin roll i leken i relation till hur de upplever att deras deltagande påverkar barnens lärande. Genom att vara delaktiga i lekar upplever de att de kan guida barnen under leken och stärka deras lärande, samtidigt som de respekterar barnens behov

av frihet i leken. De har typifierat sin roll i leken som ett sätt att styra leken och samtidigt främja lärandet utan att störa barnen.

I det större fritidshemmet försökte fritidspedagogerna att delta i lekarna så mycket som möjligt. För det mesta deltog de i lekar som kräver många deltagare, som till exempel fotboll. När det gäller fri lek och andra stunder där barnen lekte enskilt förhöll sig fritidspedagogerna på avstånd och iakttog. Det beror dels på att barnen brukar vara lite mer distanserade, dels att deras deltagande i lekarna tar mycket energi och tid och att de inte har möjligheten att lägga ner energin och tiden enskilt med varje elev.

Vi är medvetna om att barnen gillar när vi fritidspedagoger leker med dem mer än när vi står och säger till dem vad de ska göra. Därför brukar vi försöka delta...men det är inte alltid det går. Ibland är barnen lite mer distanserade och vill ha stunden för sig själva och det respekterar vi (Pedagog B).

Fritidspedagogerna beskriver hur de uppfattar deras deltagande i lekarna som något positivt och utvecklande för barnen. De förklarar hur de försöker undvika att kontrollera lekarna alltför mycket och i stället låta dem flyta ostört så länge inget skadades och det fanns tid.

Fritidspedagogernas deltagande i leken har typifierats som ett sätt att komma närmare barnen och styra leken utan att vara för kontrollerande.

Det läggs stor fokus på fritidspedagogernas deltagande i barnens lek i det mindre fritidshemmet. Fritidspedagogerna berättar att barnen brukar själva be fritidspedagogerna att delta i lekarna. Barnen uttrycker glädje när fritidspedagogerna deltar.

När barnen leker brukar de ofta be om att vi deltar med dem och det tackar vi sällan nej till. Vi vill skapa en koppling mellan oss så att barnen trivs så mycket som möjligt (Pedagog D).

Fritidspedagogerna beskriver att de deltar i såväl lekar med få elever som lekar med stora grupper elever när det finns tid och möjlighet till det, vilket det ofta finns. De förklarar även att deras deltagande skapar en varm relation mellan dem och eleverna, vilket gör att barnen trivs mer och kan således vara mer produktiva. Även fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet

har typifierat deras deltagande i barnens lekar som ett sätt att stärka kopplingen mellan dem och barnen och på så sätt styra leken utan att störa barnen. De centrala teman som har identifierats i förhållande till fritidspedagogernas deltagande i lek är ”varm relation”, ”styre” och ”trivsel”.

6.6 Brister i verksamheten

Fritidspedagogerna beskriver att brister i utrymme och resurser ibland hindrar planeringen av vissa aktiviteter, vilket kan påverka lärandet. Trots detta har de typifierat vissa lösningar, som till exempel mer inkludering av utomhuslek eller förändrad planering, för att säkerställa att barnens lärande ändå främjas genom lek. Fritidspedagogerna i det mindre fritidshemmet uttrycker att de känner en brist på utrymme för att kunna genomföra fler aktiviteter, eftersom fritidshemmet saknar egna lokaler och måste använda skolans lokaler. Skolans egna lokaler är inte direkt utrustade för fritidshemmets verksamhet heller, vilket begränsar barnens lekar ännu mer. Förutom utrymme saknas det också en variation av redskap och material. Det material som det finns hur mycket som helst av är endast det som används vid ritande, vilket ger barnen en mindre variation på aktiviteter. Fritidspedagogerna beskriver hur de har lagt mycket fokus på att breda ut variationen på utomhuslekar som kompensation.

Vi känner att lokalerna som vi idag använder inte är utrustade för vår verksamhet på det sätt vi skulle vilja. Det har varit ett hinder ibland, men vi har fokuserat mycket på utomhuslekar i nästan allt väder och ser att det ändå har gynnat barnen som nu är nöjda (Pedagog C)

Fritidspedagogerna uttrycker att barnen är nöjda med vad de har för tillfället och att de förhoppningsvis kan utöka förrådet snart. De förklarar att det viktigaste de fokuserar på är att barnen själva inte känner att de små och ej utrustade lokalerna begränsar lekarna, utan att de ändå får mycket att göra. Därefter uttrycker de att fritidshemmet ändå har lyckats stimulera barnens lärande och uppnå styrdokumentens krav väl.

Bristen i det stora fritidshemmet var den låga personaltätheten och de stora barngrupperna som gjorde det svårt att fokusera på varje enskilt barn. Fritidspedagogerna beskriver hur de har en begränsad möjlighet att delta i lekar med få barn samt att kunna ställa in aktiviteter när några

barn känner för att göra annat. Verksamheten blev mer allmänt än individuellt styrt där alla barn förväntas trivas.

I och med de stora barngrupperna vi arbetar med blir det svårt att sätta oss ner bredvid varje barn när de leker enskilt. I stället deltar vi så mycket som möjligt i grupplekar och visar att vi finns där för barnen om de behöver oss i individuella lekar eller lekar med mindre grupper (Pedagog B)

Vidare förklarar fritidspedagogerna att de ändå har lyckats skapa en varm relation med varje barn under de stunder där de har lyckats dela upp barngrupperna i mindre grupper där mer kontakt är möjlig. Barnen känner inte distansen mellan dem och fritidspedagogerna, speciellt då det stora utbudet av aktiviteter gör att barnen nästan alltid hittar något att vara sysselsatta med och inte blir uttråkade när de inte gillar huvudaktiviteten och går därifrån. Fritidspedagogerna uttrycker att fritidshemmet har lyckats uppnå styrdokumentens krav väl.

Fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet har typifierat utomhuslekar som en lösning till bristen av ordentliga lokaler i stället för ett sätt att variera undervisningen på. Ändå uttrycker de att de har lyckats med att stimulera barnens lärande. Denna uppfattning är ett resultat av den tidigare observationen att barnen är nöjda och inte känner att det är brist på utrymme.

Fritidspedagogerna på det större fritidshemmet har typifierat deltagande i grupplekar som en lösning till svårigheten att komma närmare de stora barngrupperna. Ändå förklarar de hur de trots allt känner en stark relation mellan dem och barnen, vilket är ett resultat av den tidigare erfarenheten att barnen hålls sysselsatta och känner av den varma relationen mellan dem och fritidspedagogerna. Fritidspedagogerna på både fritidshemmen uttrycker därför samma uppfattning att ha uppfyllt styrdokumentens krav.

6.7 Sammanfattning

Fritidspedagogerna uttryckte likadana uppfattningar om fenomenet lekens betydelse för barnens lärande. Alla fritidspedagoger delar samma huvudsakliga uppfattning: Lek är central i barnens lärande. Lek typifieras som ett sätt att främja barnens lärande och olika förmågor på och fritidspedagogerna upplever lek som ett mycket positivt verktyg i verksamheten. Enligt dem är

lek det bästa sättet att främja lärande på. De argumenterar för vikten av att barnen engageras i lekarna genom att till exempel erbjuda dem en stor mängd aktiviteter, ge dem en stund på dagen för fri lek samt lyssna på deras förslag vid planering av verksamheten. Fritidspedagogerna på både fritidshemmen försökte även att delta så mycket som möjligt i barnens lekar. De uttryckte att barnen lärde sig i socialt samspel. När det kommer till fenomenet effekten av brister i fritidshemmet upplever fritidspedagogerna att brister stör barnens lärande men att det finns olika sätt att komma undan dessa brister på. Planering av lek samt fri lek typifieras som verktyg som minskar effekten av bristerna i fritidshemmet. Fritidspedagogerna på det större fritidshemmet hade fler resurser att ta del av än fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet och därför kan fritidspedagogerna på det större fritidshemmet erbjuda barnen fler aktiviteter och redskap, vilket gynnar barnens lärande mer. Fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet hade mindre barngrupper, vilket gjorde det enklare för dem att delta i lekarna. Trots de olika bristerna i fritidshemmen förklarar fritidspedagogerna att de ändå har lyckats uppnå styrdokumentens krav samt främja barnens lärande.

7. Diskussion

I detta avsnitt kommer resultatet som erhållits av intervjuerna att knytas an till syfte och frågeställning samt till tidigare forskning. Därefter kommer en metoddiskussion där det diskuteras hur väl den valda metoden passar studiens syfte. Efter det kommer det att beskrivas hur denna studie har bidragit till det fritidspedagogiska fältet, vilka konsekvenser resultatet ger kopplat till min framtida yrkesroll och slutligen förslag på fortsatt forskning.

7.1 Resultatdiskussion

Med hjälp av analysen av det insamlade intervjumaterialet kan studiens frågeställningar besvaras. Studiens syfte är att undersöka fritidspedagogers syn på lekens betydelse för barnens lärande. Alla fyra fritidspedagoger som deltog visar en positiv syn på länken mellan lek och lärande. De uttrycker att lek är viktig och att det utvecklar barnens förmågor och anser därför att lek är centralt i fritidshemmets verksamhet. Fritidspedagogerna talar om en positiv utveckling i lärandet hos barnen under socialt samspel. Fritidspedagogerna planerar och organiserar lekar där barnen leker tillsammans för att sedan ge dem utrymme att leka på egen hand. De arrangerar en mängd olika aktiviteter för att främja barnens fantasi, såsom ”äventyr i skogen”, och erbjuder så många redskap som möjligt. Fritidspedagogerna beskriver lek som centralt i fritidshemmets undervisning och försöker att planera fritidshemmet utifrån barnens önskemål, samtidigt som de uppmanar barnen till fri lek. De försöker att delta i barnens lekar så mycket som möjligt då de uppfattar det som kunskapsgivande för barnen.

Fritidspedagogerna försöker att begränsa barnens lekar i så liten utsträckning som möjligt. De hade inga problem med att delta i lekarna och berättar att de brukar göra det när det går. De planerar även verksamheten på feedback från barnen och försöker att sätta barnens önskemål före den förbestämda planeringen. Fritidspedagogerna på det mindre fritidshemmet förklarar att barnens egen planering ofta sätts före den förutbestämda planeringen i kalendern och att de försöker att ställa in aktiviteter när barnen vill göra annat. Fritidspedagogerna på det större fritidshemmet förklarar att det inte alltid går att ställa in aktiviteter och göra annat, men att de har full förståelse för när några barn vill gå ifrån och göra annat i små grupprum. Alla intervjuade

fritidspedagoger utgår från barnens perspektiv och låter barnen påverka dem. De deltar i leken och utövar sin makt genom att vara en del av leken med barnen och då uppfattas som roligare och mindre kontrollerande. De brinner även för att planera verksamheten på feedback, alltså på barnens önskemål och det som känns passande. De utgår från barnens perspektiv och tillåter därför ibland mer fri lek än vad det står i schemat. Fritidspedagogerna tillåter sig bli påverkade av barnen, vilket visar ömsesidighet.

Vidare diskuterar fritidspedagogerna vikten av en planering med olika lekar med syfte att låta barnen lära sig olika saker. Det stämmer överens med Holmberg och Kanes (2020, s. 107) forskning om att lek med någon form av inläring som syfte är det som kan tyckas vara acceptabelt att införas på ett fritidshem. Ingen av fritidspedagogerna beskriver lek som ett kvitto på att barnet har lärt sig det som det var avsett att de skulle lära sig, vilket kan kopplas med Vereds (2008, s. 93) argument att det inte går att påstå att all lek är lärande. Barnens önskemål är i fokus när fritidspedagogerna planerar aktiviteter, något som Knutsdotter (2017, s. 73 - 229) nämner. Fritidspedagogerna försöker sitt bästa med att erbjuda barnen så många aktiviteter som möjligt och uttrycker att olika aktiviteter ger barnen olika kunskaper, det som Falkner och Ludvigsson (2016, s. 28) även förklarade. Tidigare forskning kan kopplas till stor del med fritidspedagogernas syn på lek och lärande.

Fritidspedagogerna på det lilla fritidshemmet beskriver hur de har små lokaler som inte är fritidshemmets egna, vilket bidrar till mindre redskap för barnen att ta del av, men att de ändå främjar barnens lärande på andra sätt såsom lekar utomhus. De uttrycker önskemål om större lokaler, men ser ändå inte att små lokaler medför stora störningar i barnens lärande. Det kan förklaras med att barngruppen de ansvarar för är relativt liten, vilket innebär att de trots små lokaler kan erbjuda en anpassad undervisning för varje elev. Enligt Falkner och Ludvigsson (2012) borde de små lokalerna begränsa barnens lekmiljö och därav minska deras skapande, men fritidspedagogerna uttrycker att barnen är nöjda med det de har och att de små lokalerna inte har stört barnens lärande så mycket. Det kan visa att Falkner och Ludvigssons (2012) forskning inte gäller alla fritidshem, då utbildade och pedagogiskt-inriktade personal väger betydligt mer än lokalernas storlek och att fritidspedagoger kan hitta andra sätt att främja barnens lärande på och överkomma hindret som lokalernas storlek inför.

Fritidspedagogerna på det stora fritidshemmet har tillgång till stora lokaler och många olika redskap och aktiviteter, men kan ändå inte erbjuda en fullt individuell undervisning på grund av de stora barngrupperna. Det var svårt att alltid låta barnen ställa in aktiviteter och göra annat när de kände för det, vilket innebär att det i många fall var den förbestämda planeringen som vägde mer än barnens önskemål. Ändå ser fritidspedagogerna inte en utvecklingsstörning hos barnen och tycker att verksamheten som erbjuds uppfyller styrdokumentens krav i stor utsträckning. Detta kopplat till Falkner och Ludvigssons (2012) forskning visar återigen att det inte går att bedöma alla fritidshem utifrån de faktorer som presenterades i forskningen. Fritidspedagogerna i detta fritidshem har stora barngrupper och få personal samtidigt som de har stora, egna lokaler och ett stort utbud på redskap och aktiviteter som på sätt och vis kompenserade för den låga personaltätheten. Det viktigaste av allt är kanske inte stora lokaler och många aktiviteter, utan välutbildade fritidspedagoger som sätter barnens bästa i fokus och kan få ut det mesta av det de har tillgängligt. Det påstås inte att rymliga, anpassade lokaler och ett stort utbud på aktiviteter samt hög personaltäthet inte är viktiga, utan att välutbildade personal på fritidshemmet är viktigare och bör prioriteras i högre utsträckning än de andra faktorerna.

7.2 Metoddiskussion

Den mängd empiri som har samlats in ligger till grund för studiens resultat. Eftersom studiens fokus ligger på att undersöka fritidspedagogernas syn hade ett bättre resultat erhållits om fler intervjuer hade genomförts. Egentligen var tanken att välja fyra fritidshem i olika stora kommuner och intervjua två fritidspedagoger per fritidshem samt kombinera dessa intervjuer med egna observationer, men sedan ansåg jag att tidsaspekten gör en sådan tanke omöjlig. Hade vi varit två som tillsammans genomför denna studie hade vi kunnat dela upp fritidshemmen mellan oss, vilket skulle gjort tanken genomförbar. Förutom tidsaspekten är det också bara två av åtta fritidshem som godkände sitt deltagande i studien. En annan idé jag ville förverkliga var att intervjua fyra utbildade fritidspedagoger per fritidshem, alltså totalt åtta fritidspedagoger, men på det lilla fritidshemmet jobbade endast de två legitimerade fritidspedagogerna jag intervjuade. Att intervjua olika antal fritidspedagoger per fritidshem hade gett ett opålitligt resultat, och därför valde jag att endast intervjua två fritidspedagoger per fritidshem. Skillnaden mellan de två fritidshemmens personaltäthet och andra brister gav ändå en tillförlitlig bild av

fritidspedagogernas uppfattning, men fler intervjuade fritidspedagoger hade gett en mer detaljerad bild av fritidspedagogernas uppfattning.

Då studien undersöker även påverkan av brister i fritidshemmets verksamhet på barnens lärande hade det varit bättre att inkludera fler studier än Falkners och Ludvigssons (2012) i avsnittet Tidigare Forskning för att kunna jämföra med fler studier. Falkners och Ludvigssons (2012) studie är genomförd år 2012 och att lägga till senare studier kring samma ämne hade resulterat i mer underlag att utgå från och diskutera och därmed ett tydligare resultat för denna studie. Men tidsaspekten gjorde det svårt att hitta studier som undersöker påverkan av brister på ett lika tydligt och detaljerat sätt som Falkners och Ludvigssons (2012) studie. Ändå har den valda tidigare forskningen uppvisat relevans och medfört att studien har lyckats uppnå sitt syfte väl.

7.3 Yrkesrelevans

Fritidspedagogernas roll i elevers lärande är avgörande. Det är fritidspedagoger som planerar och som pedagogiskt undervisar elever i fritidshemmet, vilket gör det enormt viktigt att de vet hur de ska främja lärandet via lek på bästa sätt baserat på de resurser som finns tillgängliga. Genom den positiva kopplingen mellan lek och lärande som denna studie har visat samt hur fritidspedagoger hanterar brister i fritidshemmet kan det konstateras att fritidspedagoger bör ha kännedom om hur viktig lek är samt hur lek kan integreras i undervisningen på bästa sätt. Enligt Falkner och Ludvigsson (2012, s.12) är fritidspedagoger och deras pedagogiska tänkande och handlande utgångspunkten i fritidshemmet. Detta betyder att elevernas lärande beror på fritidspedagogerna och att det därför är viktigt att fritidspedagogerna har koll på vikten av lek och hur det ska inkluderas i fritidshemmets verksamhet. Genom att fritidspedagogerna använder lek i sin undervisning i stor utsträckning bidrar de till elevers helhetsutveckling, vilket är målet i fritidshemmets verksamhet.

Min framtida yrkesroll är bildlärare. En bildlärare är ansvarig för en estetisk del av skolan där eleverna får använda sin kreativitet och fantasi till att skapa. Genom att ha undersökt fritidspedagogernas syn på lek och lärande och påverkan av brister i fritidshemmet kan jag använda det i min egen undervisning genom att planera in lekar och aktiviteter baserat på det jag har tillgängligt. På så sätt har jag skapat mig själv en uppfattning om hur viktigt det är att

inkludera lek i undervisningen samt på vilka sätt jag kan göra det på om jag hamnar i en situation där jag har begränsade resurser tillgängliga, men ändå bör bidra till elevernas lärande och stimulans. Genom denna studie har jag skapat mig själv underlag på hur jag kan främja elevernas lärande, vilket är ett av mina främsta mål.

7.4 Förslag på fortsatt forskning

Ett förslag är att studera föräldrarnas syn på kopplingen mellan lek och lärande. Det förslaget dök upp när en fritidspedagog berättade hur vissa föräldrar hade kommit och klagat på systemet i fritidshemmet och sagt att lek inte alls var lika viktigt som det framgår. En studie kring detta hade kanske gett en insyn i föräldrarnas uppfattning kring lek, vilket hade lett till insatser såsom undervisning av föräldrar inom vikten av lek då föräldrarna också ansvarar för barnens lärande.

Ett annat förslag är att undersöka sambandet mellan antalet legitimerade fritidspedagoger per fritidshem och kvaliteten på verksamheten som erbjuds eftersom resultatet på min studie visar att kunniga fritidspedagoger väger mer än brister i fritidshemmets verksamhet.

Referenslista

- Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber.
- Ahrne, G. & Svensson, P. (2023). *Handbok i kvalitativa metoder*. uppl. Malmö: Liber.
- Begler, A.-M., & Persson, B. (2010). *Kvalitet i fritidshem* (Rapport 2010:3). Skolinspektionen.
- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur.
- Ejvegård, Rolf. (2009). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Falkner, C., & Ludvigsson, A. (2016). *Fritidshem och fritidspedagogik: en forskningsöversikt*. Forskning i korthet nr 1 2016. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1318613/FULLTEXT01.pdf>
- Falkner, C., & Ludvigsson, A. (2012). *God kvalitet i fritidshem: Grund för elevers lärande, utveckling och hälsa*. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:551434/FULLTEXT01.pdf>
- Holmberg, L., & Kane, E. (2020). *Den tacksamma leken: Lek som retorisk resurs i svensk fritidshemsforskning*. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 25(2–3), 92–113. <https://doi.org/10.15626/pfs25.0203.05>
- Högström, Karin (2017). *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Knutsdotter Olofsson, B. (2017). *Den fria lekens pedagogik: Teori och praktik om fantasileken* (1: a uppl.). Stockholm: Liber.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: reviderad 2022* (2: a uppl.). Stockholm: Skolverket.
- Szklarskis, Andrzej (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. Upplaga 3. Stockholm: Liber.

Vered, K. O. (2008). Practice and play. *Children and media outside the home: Playing and learning in after-school care* (s. 165–179). London: Palgrave Macmillan UK.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1529480534943/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Bilaga 1

Intervjufrågor.

1. Hur viktig är lek när det kommer till lärande på fritidshemmet?
2. Hur integrerar ni lek i lärandet?
3. På vilket sätt planeras leken in? Är det en fast planering eller ingår det också elevernas egna förslag och ändringar?
4. Vad är fri lek, hur viktigt är det och hur planeras detta in?
5. Vad har lärarna för roll i leken? Brukar lärarna vara med?
6. När det kommer till brister i fritidshemmets verksamhet, vilka brister upplever ni finns och hur påverkar det barnens lärande?
7. Önskar ni er större lokaler, fler redskap eller fler aktiviteter och varför?